

Nemzetközi Érettségi

Frank Gabriella–Gergely Zsuzsa–Vukovits Marianna

Az idegen nyelvek a Nemzetközi Érettségi oktatási rendszerében

Az IB a világ több mint 70 országában elfogadott, egyetemi tanulmányok folytatására jogosító érettségi vizsgát ad, melyet a tanulók az IB által alapnyelvnek tekintett három nyelv egyikén (angolul, franciául, spanyolul) tehetnek le. Az IB-programhoz való kapcsolódásnak tehát cleve feltétele a három alapnyelv egyikének igen magas szintű ismerete.

Mivel a Karinthy Frigyes Gimnázium angol–magyar tanítási nyelvű, diákjaink számára az angol a vizsga nyelve. Kötelező vizsgatárgyként az *A1-es* csoportot jelentő első nyelven (magyarul) feldolgozott irodalom mellett a második tantárgycsoportot alkotó idegen nyelvekből is legalább egyet választaniuk kell.

A tanulók előzetes ismereteiknek és igényeiknek megfelelően három különböző szintről indulhatnak.

Az *A2-es nyelvprogram* azon diákok számára ajánlott, akik a választott második nyelvet igen magas szinten értik és beszélik, vagy azért, mert életük jelentős hányadát a célnyelvet anyanyelvként használó országban töltötték, esetleg az egyik szülő révén otthonukban is ezt a nyelvet beszélik, vagy mert középiskolai tanulmányaikat kétnyelvű iskolákban végzik, ahol a tantárgyakat nem anyanyelvükön, hanem a célnyelven tanulják. Ekképpen a második nyelvet idegen nyelvként tanuló diákok szintjét meghaladják, de anyanyelvi beszélőknek még nem tekinthetők. Iskolánkban az *A2-es* program keretein belül minden diák értelemszerűen az angol nyelvet választja.

Ebben a programban a nyelvet a tanulók emelt szinten és normál óraszámban tanított csoportokban sajátíthatják el.

A *B nyelvprogram* a középfaladótól induló klasszikus értelmű idegennyelv-tanítást jelenti, mely magában foglalhat irodalmat is.

E programot iskolánkban jelenleg német és spanyol nyelven kínáljuk emelt szinten (heti 5 óra) és normál óraszámban (heti 3-4 óra).

Az *Ab Initio nyelvprogram* a fentiek kiegészítéseképpen normál óraszámú tanított csoport tagjaként teljesen kezdőknek ad lehetőséget egy idegen nyelv elsajátítására. Ez a kurzus eddig csak spanyol nyelven indult.

Mivel ezek a programok különböző elemeket is tartalmaznak, ismertetésünkben minden egyes alcím alatt külön-külön foglalkozunk velük.

Célkitűzések

Az *A2-es irodalmi és nyelvi program* nem hasonlítható a hagyományos értelemben vett idegennyelv-oktatáshoz. A különbség már a célkitűzések megfogalmazásakor is szembetűnő. Fontos szerepet játszik a célnyelvhez kapcsolódó angolszász kultú-

ra és irodalom felfedezése és megismerése, a szóbeli és írásbeli kifejezőkészség közel anyanyelvi szintre fejlesztése, valamint a különféle korszakokból és forrásokból származó, eltérő műfajú és stílusú szövegek és szövegrészletek, irodalmi szemelvények részletes, mindenre kiterjedő vizsgálata, elemzése, összehasonlítása és értékelése. Az *A2 programban* részt vevő diákok mind az emelt szinten, mind a normál óraszámában tanított csoportokban megtanulják, hogy gondolataikat írásban is, szóban is nyelvtanilag helyesen, megfelelő szerkezeteket használva, folyékonyan, összefüggően és érthetően, a megfelelő előadásmódban és stílusban fejezzék ki; érveiket logikai szabályoknak megfelelően, meggyőzően, példákkal alátámasztva fejték ki; és a megvizsgált szövegek és témakörök közötti összefüggéseket felfedezték és éretten megfogalmazzák; a második nyelvet kreatívan, akár önálló alkotás céljára is felhasználják.

A *B és az Ab Initio idegen nyelvi programban* a fő hangsúly a kommunikáció, a folyamatos beszéden van, emellett nagy szerepet kap a tájékozódás, az idegen kultúra különböző fajtájú és szintű szövegeken keresztül való megismerése és elfogadása. Alapvető követelmény a csoporttal való együttműködés, az aktív részvétel, az önállóság, a logikusan felépített és őszinte véleményalkotás. Az *IB* különösen fontosnak tartja a diákoknak a tananyaggal kapcsolatos állandó tájékoztatását, ezzel is elősegítve az önálló munkát. A tanárnak és a diákoknak az elvégzendő feladat érdekében minden tekintetben együtt kell működniük.

Tananyag

A hazai szokásoktól (még a NAT-tól is) eltérően nemcsak lehetőség, hanem előírás a diákok bevonása az elvégzendő feladatok kijelölésébe. Maga az *IB* mindössze közelítésekkel határoz meg, melyekhez a választott szövegeknek illeszkedniük kell.

Az *A2 program* keretében az emelt szinten tanított csoportok 4, a normál óraszámában tanított csoportok 3 – az iskola által kijelölt – alaptémakört dolgoznak fel. Ezek a tematikus lehetőségek kétféle (általános és irodalmi) közelítésből választhatók; a kikötés csupán annyi, hogy mindkettőből legalább egy témakörrel foglalkozni kell. Az elsőbe őt, az alább felsorolt témakör tartozik:

1. Jövő, változások
2. Az emberiség problémái
3. Nyelv, kultúra
4. Média
5. Társadalom

A második közelítés irodalmi művekre épülő témakörökből áll. Egy-egy témakörön belül három irodalmi művel kell foglalkozni. Az irodalmi alkotás az irodalmi listáról (PBL) választott, angolszász szerzőtől származó regény, színmű, versciklus, novellafüzér és/vagy esszé jellegű tanulmány. E három irodalmi művet összefűzheti közös témájuk, műfajuk vagy a kor, melyben íródtak. Az emelt szintű csoportban ez háromféle lehetőséget kínál: vagy három témakört választunk az első közelítésből és egyet a másodikból (ez három irodalmi mű elemzését jelenti), vagy egy témakört az első közelítésből és hármat a másodikból (ez esetben kilenc irodalmi mű feldolgozására nyílna lehetőség), vagy pedig kettőt-kettőt mindkét közelítésből. Hogy példával illusztráljuk, miként állítható össze a két éven át követendő tananyag, íme a jelenlegi emelt szinten tanított csoport programja:

- Első év: 1. Média
 2. a) *Shakespeare*: Vihar
 b) *Golding*: Legyek ura
 c) *Hawthorne*: Rappaccini lánya
 Az anyajegy
- Második év: 3. Az emberiség problémái
 4. a) *Fitzgerald*: A nagy Gatsby
 b) *O'Neill*: Hosszú út az éjszakába
 c) *Miller*: Az ügynök halála

Az első közelítésből választott témaköröket különféle írott szövegek (újságcikkek, jelentések, esszék, hivatalos levelek, tanulmányok, pamfletok, kézikönyvek, hirdetések, dokumentumok stb.), felvett hanganyagok, videók, híradók, filmrészletek segítségével tanulmányozhatjuk. Fontos, hogy a diákok megismerkedjenek a tudomány, a politika, az üzlet, a média nyelvezetével, és ezt önmaguk képesek legyenek különböző élethelyzetekben megfelelően alkalmazni. Egy-egy témakörön belül nem a szigorú értelemben vett tárgyi tudás a legfőbb követelmény, és nem is azt kérjük számon. A témaköröket többféle szempontból (lingvisztikai, történelmi, esztétikai, etikai, ideológiai stb.) vizsgálhatjuk. Az *emberiség problémái* témakörön belül például foglalkozhatunk emberi jogokkal, az élővilág védelmével, a természet pusztításával, katasztrófákkal, civilizációs ártalmakkal. A *média* témaköre felölletheti az újságok, a rádió, a tv, az információs technológia, a hirdetések világát és az újságírók felelősségét. A felhasznált anyagnak közvetlenül az angolszász kultúrához kell kapcsolódnia.

A B programot választók számára az alábbi három tematikus lehetőség adott:

1. Változás
2. Csoportok
3. Szabadidő

Ezeket a lehetőségeket 10-15 különböző témakörrel érdemes körüljárni. Egy-egy – 8-10 órában feldolgozandó – témakörnek mindenféle szintű autentikus szöveget tartalmaznia kell mind hanganyag, képek, filmek, statisztikai táblázatok, mind pedig újságcikkek, dalok, irodalmi szövegek formájában. A témaköröket a diákokkal együtt határozzuk meg, a szövegek egy részét is ők választják. Az első félévben mind a német, mind a spanyol nyelv esetében – a nyelvi biztonság eléréséig – magyarországi kiadású tankönyvekre támaszkodunk. (Az eddigi német csoportokkal az *Ein Wort gibt das andere* egyes részeit dolgoztuk fel.) Csak ezután térünk át az „ollózott” szövegekre. A témakörök feldolgozásához aktuális problémák köré csoportosított szövegeket használunk. Az „*Ember és környezete*” témakörben például foglalkoztunk az egészséges életmóddal, a természetvédelemmel, pszichoszomatikával, az eutanáziával, az iskolai és munkahelyi légkörrel, a szellemi és fizikai munka különbözőségével, társadalmi-szociális problémákkal. A „*Határok nélkül*” témakört a másság elfogadásának jegyében az idegengyűlöletről, a különböző társadalmi berendezkedésű államokról, az erőszakról, a berlini fal lebontásáról, az egyesült Európáról, az amerikai német telepésekről szóló írások segítségével dolgoztuk fel.

Az *Ab Initio* program annyiban különbözik a fentiekől, hogy itt az IB által előírt – a magyar alapfokú nyelvvizsga-követelményhez hasonló – 12 témakört kell kidolgozni közösen kiválasztott szövegek és egy központilag összeállított szöszedet segítségével. Bármilyen anyag használható, de a hangsúlynak a nyelv aktivizálásán kell lennie. Fontos eleme a tanításnak a képek, videórészletek felhasználása.

Speciális tanítási módszerek

A szövegek kiválasztása tekintetében tanár-diák mindhárom programban szabad kezet kap. Mivel a témák a diákok életkori sajátosságaitól, érdeklődésétől függenek, kicsi a valószínűsége, hogy egyetlen tankönyv ezeket az igényeket kielégíthesse. Ennek ismeretében kapott különös jelentőséget a „dosszié-rendszer”. A diákok a teljes kurzus során összegyűjtött valamennyi fénymásolt és kéziratos anyagukat átlátható formában egy dossziéba rendezik, ezt ők maguk használják tudásuk felfrissítésére, önmaguk ellenőrzésére, mintaként esszéírás közben, illetve ebből készülnék fel a vizsgákra.

Ebből következőleg a nyelvtan tanítása az adott idegen nyelven és autentikus szövegek alapján történik, melyet csak kiegészíthetnek bizonyos nyelvtani feladatok, elsősorban gyakorlás és ellenőrzés céljából. A legfontosabb nyelvtani kategóriák ismerete ugyanis az A2 és a B programban alapkövetelmény. A nyelvtani rendszer egyes elemeit ily módon nem szükséges összefüggően tárgyalni. A kurzus lezárásakor azonban a diákok számára a teljes rendszernek áttekinthetővé kell válnia.

A fő hangsúly az önálló munkán van, ezért mind a szóbeli, mind az írásbeli készségek fejlesztése számos, a magyarországi mintától eltérő elemet tartalmaz. Egyes témák kidolgozása gyakran könyvtári, illetve otthoni felkészülést is igényel. A tanulók kiselőadások, csoportos viták, szerepjátékok (különbéle irodalmi művek szereplőivel készített interjú, kitalált párbeszéd, egy szereplő visszaemlékezése, a szerző és az általa teremtett szereplő beszélgetése), ismertetések, események bemutatása, szövegmagyarázat és -értelmezés, drámai feldolgozás és előadás segítségével adnak számot tudásukról. Az órai munka során a magán nemcsak passzív, hallgatható eszközként szerepel, hanem az elhangzottak rögzítésére is szolgál, segítséget nyújtva az önkontrollhoz és az értékeléshez is.

Még az olyan hagyományos feladatokat is, mint egy-egy újságcikk vagy más szövegrészlet feldolgozása, végezhetünk szokatlan, a diákok számára ugyanakkor hasznosabb módszerekkel. Ilyenek lehetnek például a lábjegyzetírás, a referenciakészítés, lényegkiemelés, szöszedetkészítés, a szöveg egyes részleteinek szétbontása és újraserkesztése, a szöveg tartalmának különböző stílusokban való visszaadása.

Egy-egy téma lezárását szinte mindig követi egy, a témához kapcsolódó, otthon vagy az iskolában írt esszé is. Az IB rendkívül fontosnak tartja, és ezért programjában kiemelt szerepet játszik az angolszász típusú (vagyis a rendkívül pontos szabályok szerint, logikai érvrendszerre építő) esszé. Ennek elkészítéséhez a diákok pontos útmutatót kapnak. Az iskolai és vizsgaesszék terjedelme is meghatározott: 250 és 600 szó között lehet. Az A2 program keretében a kétéves kurzus során van egy olyan 1000-1500 szót tartalmazó, a választott témakörök valamelyikéhez kapcsolódó (tudományos igénnyel megírt, jegyzetekkel ellátott) házi dolgozat is, melyet nem helyben javítunk, hanem az IBEX-vizsgaközpont kér fel külső tanárokat az elbírálásukra, és ez beszámít a vizsgaeredménybe.

Értékelés

Az A2 programban részt vevő diákok értékelése külső/IBEX (70%) és belső/iskolai (30%) szempontok szerint történik.

1. A külső értékelés egyrészt az 50%-ot érő írásbeli érettségi vizsgából, másrészt a 20%-ot kitevő 1000-1500 szavas házi dolgozatról áll. (Ennek a már korábban is említett házi dolgozatról nem kell feltétlenül esszé jellegűnek lennie,

lehet akár önálló irodalmi alkotás is: dramatizálás, monológ, dialógus, vers, egy regényhez írt külön fejezet vagy epilógus, egy közismert személy vagy irodalmi alak naplója vagy vele készített interjú.) Mindkettőt külső vizsgáztató bírálja el az IB 10-es pontrendszere szerint háromféle szempontból (gondolatgazdagság, a gondolatok kifejtése, nyelvhasználat).

Az írásbeli érettségi során két feladatlapot kell a vizsgázónak megoldania.

Az *első feladatlap* emelt szinten tanított csoportok esetében 20%-ot, normál óraszámú tanított csoportok esetében 25%-ot jelent. Két-két azonos témájú, de különböző műfajú és stílusú, a vizsgázó számára ismeretlen szöveget tartalmaz. A jelöltnek két óra áll rendelkezésére, hogy összehasonlító elemzést írjon az egyik, általa kiválasztott szövegpár alapján a bennük található tartalmi, stílusbeli, szerkezeti és nyelvi elemek hasonlóságára, illetve különbségeire figyelve.

A *második feladatlap* 30%-ot ér az emelt szinten, 25%-ot a normál óraszámú tanított csoportok esetében. Az emelt szintű csoportban tanult vizsgázó két óra alatt újabb két feladatot old meg. Az első feladatcsoport tíz irodalmi és nem irodalmi tétele közül egyet kell kidolgoznia. A tizből öt tételcím a kurzus során választható öt témakörre épül. Három tétel általános irodalomelméleti kérdés, melyek kifejtése során hivatkozni kell a közösen olvasott művekre. Az utolsó két tételcím olyan általános érvényű kérdés, mely lehetővé teszi a vizsgázók számára, hogy válaszaikban akár az általuk elemzett irodalmi művekre, akár a tanult témakörökre hivatkozzanak. Az emelt szintű csoportoknak még egy feladatuk van. Adott stílusú, akár irodalmi jellegű rövidebb szöveget (karcolat, reklámszöveg, az iskolaújságba készített rövid cikk, film- és könyvismertetés, képregény, egy adott témára vezérlő, provokatív újságcikkre olvasói levél stb.) kell írniuk három téma közül egyet választva.

2. A belső értékelés tulajdonképpen a programban részt vevő diákok évközi szóbeli munkájának folyamatos ellenőrzésére szolgál. Az emelt szinten tanított csoport esetében minimum 4, a normál óraszámú tanított csoportban minimum 3 évközi szóbeli munka elbírálását jelenti. Az évközi szóbeli munkák közül kettő kötelező jellegű (hangkazetta formájában, moderálás céljából az IBEX vizsgaközpontjába is elküldendő) feladat: egyéni szóbeli vizsga, mely egy maximum 15 perces szövegértelmező-magyarázó elemzés, valamint az ún. dossziéinterjú. A vizsgázóknak 20 perc áll rendelkezésükre, hogy a segítő kérdések figyelembevételével beszámoljanak egy kihúzott, de a kétéves programban már elemzett szövegrészlet összefüggéseiről. Az interjú a tanuló által összeállított dosszié egyik témájához kapcsolódik, terjedelme maximum 15 perc, felkészülési idő nem áll a vizsgázó rendelkezésére. Az interjú műfajának megfelelően spontán, kötetlen beszélgetés. Az értékelés ugyancsak az 1-től 10-ig terjedő skálán, a már említett szempontok szerint történik.

Az értékelés a *B programban* is két részből áll. Az összeredmény 70%-át kitevő *külső értékelés* 4-8 közepes terjedelmű szövegen alapuló olvasásértékelésből (40%) és egy ehhez kapcsolódó, 10-12 címből választható, 250-450 szavas esszéből (30%) áll.

Az írásbeli vizsgát az IB-érettségi időszakban teszik le a tanulók. A munkákat ebben az esetben is az IB által felkért vizsgáztatók javítják és értékelik az IB 1-től 10-ig terjedő pontrendszere szerint, háromféle szempontból. Ezek minden idegen nyelv esetében, a többi programhoz (A2, *Ab Initio*) hasonlóan a következők:

- A) Üzenet (tartalom)
- B) Kifejtés
- C) Nyelv

Az értékeléshez pontosan meghatározott, részletesen kifejtett szabályzat áll rendelkezésre, melyből világosan kiolvasható, mely kritériumok szerint kell a szóbeli és az írásbeli vizsgákat is elbírálni. Az osztályzatokat öt csoportba sorolták – egy-egy csoport alsó és felső értékeit megadva (1-2, 3-4 ... 9-10).

A fennmaradó 30%-ot az iskolai munka és a szóbeli vizsgák alapján kapott eredmény adja. Az idegen nyelvre folyamatos értékelés nincs előírva. Vizsgáztatni csak a második évben szabad tetszés szerinti időpontban 3-6 alkalommal. A *belső értékelés* végeredménye nem a részvizsgáktól, hanem a tanár egyéni elbírálásától függ. A tanár ugyanúgy három szempontot figyel, mint a külső vizsgáztató, csak *kifejtés helyett a részvételi* értékeli.

Összegzés

A fentiekből talán az e témában kevésbé jártas olvasók számára is nyilvánvaló, hogy az IB-rendszerben érettségizni kívánóknak igen magas szintű, nemcsak a hétköznapi helyzetekben alkalmazható idegennyelv-tudással kell rendelkezniük. Az IB nem elégszik meg az egyszerű, steril, „iskolai” nyelvhasználattal, hanem valós és bonyolult élethelyzetekhez illő sokrétű és választékos kifejezőmódra törekszik. A már említett háromszintű (*A2, B, Ab Initio*) nyelvprogram gondoskodik arról, hogy a diákok valóban a nekik leginkább megfelelő szintről folytathassák idegen nyelvi tanulmányaikat. Maga a rendszer is rugalmasabb, nem megkövetelt, hanem a világ minden tájáról érkező visszajelzések eredményeképpen folyamatosan változik, alkalmazkodik a mindenkori elvárásokhoz, nyitottságra és önállóságra készítet tanárt és diákot egyaránt. Az IB kereteiben célzott nyelvtanítás folyik: a korosztálynak megfelelő, érdeklődésére számot tartó aktuális problémák köré szerveződik az elsajátítandó tananyag, mely mind tartalmi, mind technikai vonatkozásaiban nagy terhet ró az IB-programban részt vevő iskolákra. (Talán nem véletlen, hogy az előzetes felmérések után éppen a Karinthy Frigyes Kéttannyelvű Gimnáziumra esett a genfi központú IBEX-iroda választása.)

Az IB-program a hagyományos magyarországi iskolai nyelvoktatásnál sokkal nagyobb szabadságot biztosít és követel tanártól is, diáktól is. Ez a szabadság azonban sokkal nagyobb felelősséget is jelent, hiszen a közös választás lehetősége miatt minden csoporttal más-más témákat kell napra készen kidolgozni, tehát nem lehet éveket korábban szerzett rutinból, „futószalagon” tanítani. Az IBEX-iroda által megkövetelt határidők miatt a diákokat nagyobb pontosságra és rendszerességre kényszeríti. Az iroda kiadványaival folyamatosan tájékoztatja, segíti az IB-tanárokat, de azt is elvárja tőlük, hogy az általa szervezett továbbképzéseken részt vegyenek, tudásukat állandóan frissen tartsák. Az is megnyugtató a tanárok számára, hogy egy, a hazainál sokkal objektívabb értékelés keretében segítséget kapnak a külső vizsgáztatóktól a diákok elbírálásában.

Mindennek ellenére nem állítjuk, hogy ez a program „minden programok legjobbika”, de az remélhetőleg az elmondottakból is kiderül, hogy ennek a rendszernek számos olyan eleme van, amelyet nyugodt szívvel ajánlhatunk bevezetésre bármely idegen nyelvet tanító iskola számára.